

UDK: 800.87:801.318

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 12/1986

Ivan Kalinski,
Zavod za jezik IFF, Zagreb

KAJKAVSKA IDIOMATIKA, KRITIČKI OBZIRI

U ovom se radu govori o nekim dosadašnjim »eklatantnim« kritičkim obzirima spram razgraničavanja pojmova: a) standardni jezik/standard — supstandardni jezik/nestandard/varijetet itd., te b) o različitim književnoteorijskim metodolozijama u pristupu tom problemu u obzorju hrvatske kajkavske (poetske) idiomatike.

Uopće, replika o pitanju: standardni jezik/standard — supstandardni jezik/nestandard/dijalekat/varijetet itd. odraz je stare, okoštale pragme.

Osim što je, u osnovi, lingvistička, ona je isto tako i pitanje upotrebe jezičnog »prestiža«. Razina se jezičnog, dakle i društvenog »prestiža« sankcionira popisom i propisom, normiranjem *određenog* jezičnog sustava (gramatikalizacijom, leksikalizacijom).

To će reći da jezik naših, nazovi, varijeteta, kajkavski i čakavski, inherencijom svojih usustavljenosti ništa više ili manje jest ili nije jezik u odnosu na standardni, službeni jezik — ni u komunikacijskom, ni u stvaralačkom smislu.

Promatramo li pak ova dva pojma kao dva dijametralno suprotna, međusobno negirajuća i potiruća znaka, nismo daleko od misli o »subverziji« jednog jezičnog znaka spram drugoga. Ali — o »subverzivnosti« se može govoriti tek kad se ili ako se sankcioniraju relacijski odnosi u promatranju problema, kad se poremete razine promatranja, naime kad se jednoj ustoliči viši, a drugoj niži rang. Ne radi se dakle o uspostavi jednakovrijednih relacija, nego o dominaciji jedne nad drugom.

Ma koliko da se pozivalo na »integralnu« upućenost oba spomenuta varijeteta pod ozračje hrvatske književnosti, činjenice govore da se i tekuća, dnevna književnoteorijska misao ušancila i ustobočila na busenu historiografske književne pragme.

Kako se već znade, hrvatski se ilirski preporod svojim programsko-manifestnim zahvatom o realizaciji ideje »južnoslavenskog zajedništva« — nauštrb toga zajedništva »odreka« svojega jezika, jezika kajkavskoga, pa se i Krležin lament o tom činu nadaje kao bugarenje: »Postoji, međutim, jedan motiv, koji čini naš ilirski pothvat doista originalnim, u kulturnoj i književnoj historiji evropskih naroda moglo bi se reći jedinstvenim. Sam fakat što su naši buditelji ilirske narodnojedinstvene književnosti odlučili da probude narodnu svijest iz mrtvila tako da su se odrekli svog narodnog imena i jezika, i to veoma odlučno i smiono, uvjereni da se isključivo samo neopozivim odricanjem jezika i imena može ostvariti južnoslavenska, upravo sveslavenska sinteza u višem, narodnom, oduhovljenom smislu, taj fakat odvajaju ih bitno od svih sličnih romantičnih pokreta u svijetu.

Kad se danas (kao što se uobičajilo) govori o ilirskom eksperimentu patetično, mislim da ne bi trebalo zaboraviti književnost kajkavsko-čakavskog kruga, koju su naši Ilirci bacili kroz prozor kao truplo. Govoreći nad grobom jednog književnog jezika koji pred nama leži već više od stotinu godina mrtav, svu veličinu ove samozatajne žrtve možemo da procijenimo samo tako da odamo posmrtnu počast ovoj, do danas uglavnom nepoznatoj i rezolutno grubo odbačenoj književnoj tradiciji¹.

Kad su stvari relacijski, i kao povijesni fakat, postavljene tako kako su postavljene, nimalo ne zbunjuju mnogi pokušaji teorijskog razobličavanja te pojave: »Dijalektalna je poezija kod nas mogla nastati zato što književni jezik nije imao na svojoj strani državu, administraciju, jedinstvenu nacionalnu ekonomiku i opći centar svih vidova nacionalnog života. Kad svega toga nije imao, književni jezik nije mogao potpuno ovladati kulturom (...). Zato i nije sve do najnovijeg vremena bilo jedinstvene nacionalne kulture, zapravo ona je postojala tek nekako odozgo, htjelo se da ona zavlada, ali ispod toga gornjeg sloja življahu samo sebi dovoljne lokalne tradicije, od Preporoda samo nagrizene, ali ne i progutane. (...). Pa kad se kod nas, dobrano zakasnivši, konačno probudila nacija kao moderan organizam, našla se sapeta i rastrgana, te je trebalo mnogo vremena, da se taj proces konsolidiranja nacije u naše doba privede polako kraju. To su razlozi koji su uvjetovali stanje, u kojem se dijalektalna poezija u nas mogla pojaviti«².

Glede baš »tronarječne« dimenzije hrvatske književnosti s razlogom se je uputiti tim počecima jedne od triju njezinih konstituenata, naime kajkavske.

Kajkavsko je narječje ušlo u sklop hrvatske književnosti od ostala dva, čakavskoga i štokavskoga, negdje koncem 16. stoljeća, upravo preko protestantizma.

Imajući sljedbenika uglavnom na rubnim dijelovima čakavskoga i kajkavskoga govornoga područja, u Istri i Međimurju, na primjer, tu je i zasnovao svoju izrazitiju djelatnost. Tako se već, upravo na tom sjeverozapadnom dijelu, u Nedelišću, godine 1572. osniva prva tiskara za potrebe vjerske propagande. Ubrzo potom tiskaju se i prve knjige na kajkavskom, među kojima znatno djelo »Decretum koteroga je Verbevci Ištvan dijački popisao« iz godine 1574. autora Ivana Pergošića.

Dakako, ni u tom djelu, kao ni u mnogima drugima zagubljenima upotrebnima se, pisana riječ ne javlja oslonjena strogo na svoj fonetsko-fonološki sustav, nego se — s razloga propagandnih i praktičnih — povodi i za strom čakavskom i štokavskom književnosti.

Unatoč dakle faktičkim počecima te kajkavske književnosti bolje je govoriti o zajedničkom jezičnom razvoju hrvatske književnosti. Ako to pak nije jezik s podlogom kakva i kojeg organskog idioma u djelima tih starih pisaca, pitati se je za njegove zajedničke osobine.

Ali, polivalencija se stare kajkavske književnosti ogleda preko književnosnoga djelovanja u — ipak treba naglasiti — tadašnjem kulturnom središtu. Taj je centar, u društveno-političkom, administrativnom i kulturnom pogledu, već početkom 16.

¹ Miroslav Krleža, Uvodna riječ na Znanstvenom savjetovanju u Zagrebu o 130-godišnjici hrvatskog narodnog preporoda (29—31. III 1966), »Forum«, 3—4, Zagreb, 1963, str. 282 i 283.

² Dalibor Brozović, O uvjetima za nastanak i razvoj dijalektalne poezije, »Hrvatsko kolo«, 7—8/1952, str. 466.

stoljeća grad Zagreb: godine 1557. odlukom hrvatskoga sabora Zagreb postaje i službeno »metropolom« hrvatskih banova, a nešto kasnije, točnije 1776. godine, i sjedištem vlade.

Sve je to imalo znatnog utjecaja na opći kulturološki zamah, tako se već 1607. otvara u Zagrebu prva gimnazija, a godine 1669. i akademija.

U njemu se odvija sav politički, u širem smislu gospodarstveni, društveni i kulturni život sjeverne Hrvatske napose; dotječu u nj različiti obrtnici, formira se pravi građanski stalež, pa nije nimalo čudno da — u jezičnom, komunikacijskom pogledu — vlada diglosija.

Miješanjem različitih idioma kao posljedak transformacijskih odnosa u društvenoj strukturiranosti stvara se viši, naddijalekatski tip izražavanja i izraza sama. Taj se jezični tip sve više organizira u jedinstvenu jezičnu strukturu, u koine, s osnovom zagrebačkoga razgovornoga jezika.

Zbog potreba što smo ih već naglasili, stara se kajkavska književnost stavila u službu stanovite doktrinarosti, prije svega crkvene. Cijelo je skoro 18. stoljeće kajkavska književnost izraz religiozno-moralizatorskih crkvenih postulata što su se provlačili spletom žestokih zahtjevnosti reformacije i katolicizma.

Ipak, pogotovo u 17. stoljeću »životna situacija« nalagala je i druge, svjetovne teme: običan život, prepletaj svjetovnoga i crkvenoga, deskripciju svakidašnjih problema.

U tom smislu trebalo se je — radi uklapanja u evropski kontekst — osuvremeniti: jezik se usavršuje i obogaćuje, ali — pod zahtjevima novoga doba — i preobličuje. Dakako, latinski se i mađarski još uvijek »tutorski« preferiraju, pogotovo u javnim službama.

Raznolikost društvenog života nalagala je i primjerenu stručno-znanstvenu produkcijsku raznolikost. Već se prvi rječnik, kao leksikološka podloga novoga jezika, pojavljuje 1670. godine. To je Habdelićev »Dictionar ili reči slovenske (...) diačkemi zlahkotene«.

U to su vrijeme naime razvojna kretanja književnoga jezika vrlo značajna. Bez obzira na spoznaju o književnoj trovalentnosti jednoga te istoga jezika — valentnosti štokavskoj, čakavskoj i kajkavskoj — i spoznaji o stanovitoj prednosti prvoga, ali nemoćni pred činjenicom da jednoga, zajedničkoga književnoga jezika na našim prostorima nema unatoč zalaganju i ukazivanju potrebe od strane takvih znalaca jezičnih kao što bijahu Vrančić, Kašić, ili pak ukazivanja na potrebitost takve jezične organizacije koja bi bila temeljena na posebnostima triju varijeteta (ozaljski krug, Glavinčić) — razvijala se i kajkavska književnost. Toga je bio svjestan, s praktičnih razloga, i spomenuti Habdelić, kad u predgovoru svojeg rječnika, inače dvojezičnoga: hrvatsko-latinskoga, kaže: »Ništarmenje, komu se horvatski hoće govoriti, neka reče mesto lahko lahko, mesto osem osam, mesto jalen jalen, mesto nesem nisam etc. Ar né teško mesto E postaviti ili reči I, mesto E A; ja sem činil štopati onak, kak onde govore, gde sem pisal«³. (Horvatski je Habdeliću štokavski, a slovenski je

³ Vladoje Dukat, Sladki naš kaj. Ogladi iz stare kajkavske književnosti, HIBZ, Zagreb, 1944, str. 55.

zapravo kajkavski, dok je za slovenski vrijedila oznaka kranjski, kako je i inače u starih kajkavskih pisaca, primj. I. K.).^{4,5}

Prije i poslije pojave toga rječnika Habledić je objavio dva nabožna djela kajkavskim jezikom — »Zercalo marijansko« god. 1662. i »Pervi otca našega Adama greh« 1674. Predgovor »Zercalu marijanskomu« pokazuje njegovu jezičnu usmjerenost i nakanu da se kajkavsko narječje u funkciji književnoga jezika usvoji na hrvatskim prostorima: »Malo je dosedobe slovenskem jezikom, za ktere bi ja bil znal, knjig štampano. Ali ni onem ogovorljivi jeziki prostili nesu. Nekomu teh takovih knjig reči nesu bile prave horvatske, nekomu nesu bile prave slovenske, nekomu bile su jako priproste, nekomu štampa ne valjala, nekomu navuk ne be prikladen, nekomu litera ili slovo nepotrebno, mesto potrebnejega i priličnejega be postavljeno etc. I zato pred vnoge sudce morahu siromaške knjige dohajati, i od vnogeh sucev (ne smem reči kriveh) vnoaga osuđavanja i šentencije prijmati.«⁶

Dakle, Habledić je na pameti imao upravo funkciju toga koineizirana jezika, jer i sam piše »kak onde govore gde sem pisal«.

Uz vokabular ide i gramatika — prema tome jezična se stvarnost sve više usmjeruje kodifikacijskim putem. Godine 1779. Vitković piše gramatiku kajkavskoga književnoga jezika »Die kroatische Sprache, welche in Agram in Flor ist, ist die erstgeborene Tochter der illyrischen Sprache, weil dieselbe die lindeste und annehmlichste unter der anderen ist«.

A još, tamo 1651. godine, u predgovoru svoje knjige »Sveti evangeliomi« (Graz, 1651) Petar Petretić piše: »Ja na početku moje biskupije (...) jesem zboga vas i zaradi vaše potreboče učinil (...) reči sveteh evangeliomov (...) iz dijačkoga te vugerskoga tekstuša na naše pravo slovensko zagrebečko slovo pravdeno (poleg moje štíme) prenesti«.

U to se vrijeme dakle razvija i prijevodna literatura. Franjo Strehe prevodi Voltaireovu »Henrijadu«: »Pokehdob najmre najvejša domorodneh našeh pismenikov i književnikov stran v samom skoro Zagrebu, kajti jedinem domovnoga višeseh znanostih učilišča mestu, budi duhovnemi (budi) svetskemi navuki napojevana i onde izvučena je; vsem pako ovem zagrebačko narečje natuliko ponaravnilo se da ono zastanovito jesu, poleg kojega v pisanju ravnati se ne samo oni jedino sebe za dužne, nego i vsakoga drugoga istum stezum šetuvati za obvezanoga derže, ter ako gdo preko zagrebečkoga narečja tesnoga okružja kuliko gde prekoručil bi, njega taki pod kakvem god prilagodnem, neprilagodnem li, naimenuvanjem zahitavati obikli su«.

U to vrijeme kajkavski književni jezik zadobiva svoju punu funkcionalnost u javnom životu i u znanosti. Potkraj 18. stoljeća ta se njegova funkcionalnost ogleda i u strogo egzaktnim disciplinama: Mihajlo Šilobod — Bolšić objavljuje 1768. »Aritmetiku horvatsku«.

Uz prijevodnu literaturu tipa »Mlajši Robinzon« Antuna Vranića, »Lysimachus, ali mačuhinski nazlob« Josipa Sibenegga, itd., upotrebu toga jezika u sudstvu,

⁴ Vjekoslav Klaić, Atlas za hrvatsku povjesnicu, Zagreb 1888, str. 9.

⁵ R. Zett, Zur Geschichte des Kroatennamens, Schweizerische Beiträge zum VIII. Internationalen Slavistenkongress in Zagreb und Ljubljana, September 1978. Ver. Peter Lang, Bern 1978, str. 283—293.

⁶ Vladoje Dukat, ibid., str. 54.

obrazovanju, uz već stvorene uvjete u književnosti i leksikografiji (Habelić, Belostenec, Jambrešić) — kajkavska se »jezična stvarnost« dostatno funkcionalizirala, da bi svoj vrhunac, u svim oblicima, pa i društvene svijesti, dohvatila upravo u času kad se preporodna misao počela snažnije i jače manifestirati, idejno i praktički, na planu južnoslavenskog zajedništva.

Nema nikakve sumnje da je polivalentnost kajkavske fraze stvorena na podlozi zagrebačkoga razgovornoga jezika, da je takvom egzistirala, kao sasvim izgrađen jezični sustav, tri stoljeća, i da je, bar u toj formi, prestala živjeti s posljeticom preporodne ideje.

Ta je polivalentnost i funkcionalnost toga jezika prezentirana u tri, dosad izašla, sveska (od desetak planiranih) Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika, kojima se podastire bogato rječničko blago na temelju izvora pisanih hrvatskim kajkavskim narječjem od 16. do 20. stoljeća⁷.

Bez obzira što se dosad nije dokraja nikad znanstvenoteorijski razradila ne samo uzročnost nego i posljedičnost pojave kulturnog i jezičnog »raspoređivanja« preporodnog zamaha u ovim našim stranama, ostaje nam — govoreći o stanovitom recidivu varijetetnoga stvaralaštva — da se i »dijalektalna poezija javila (...) kao izraz buđenja narodnog, nacionalnog i pučko-demokratskog duha u prostorima gdje je unitaristička formula provincijalizirala naše kulturno biće«⁸.

Nije stoga čudno što se jednom detektirana književnopovijesna pojava razobličavala po — prije svega — reperkusijskim dosezima, s razlogom se upućujući »preobraćaju«, preobraćaju stvaralačkom, jezičnoga identiteta.

Činjenice naime bjelodano govore da »su preporoditelji na čelu s Gajem, stvarajući književni jezik, zapravo namijenili tom jeziku posve određenu funkciju koja nije imala nikakve veze sa shvaćanjem jezika kao književnog medija«⁹.

Stoga — »za noviju hrvatsku književnost u cjelini karakteristična je veća ili manja opozicija između književnog i jezika književnosti kao specifičnog izražajnog sredstva«¹⁰.

Dakako, pojavno — ta je opozicija utemeljena, ali ostaje dilema o njezinoj »prirodnosti« izvedbe, bez obzira na »opravdanost« dominacije štokavske jezične podloge.

Jer — ostaje neprijepornim — da se »izborom književnog jezika, odnosno uz dizanjem jednog narječja na jedinstvenu i sveopću funkciju, ostala narječja dovode u inferioran položaj«¹¹.

Opozicija se varijetetnih stvaralačkih potencijala i razina spram službena, kodificirana jezika to više produbljuje što se kodifikacijska zahtjevnost grublje ispoljava na praktičkom planu.

⁷ *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, izd. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Zavod za jezik IFF — Zagreb, knj. 1, sv. 1 (A—CENINA), str. 1—240, Zagreb 1984; knj. 1, sv. 2 (CENITEL—DRIŠTAVICA), str. 241—480, Zagreb 1985; knj. 1, sv. 3 (DRIŠTILO—HIRKANSKI), str. 481—720, Zagreb 1986.

⁸ Zvane Črnja, *Hrvatski Don Kihoti*, »Otokar Keršovani«, Rijeka 1971, str. 225.

⁹ Miroslav Šicel, *Stvaraoci i razdoblja*, »Matica hrvatska«, Zagreb 1971, str. 252.

¹⁰ Joža Skok, *Kajkavski kontekst hrvatske književnosti*, »Zrinski«, Čakovec 1985, str. 23.

¹¹ Joža Skok, *ibid.*, str. 23.

Bilo je dakako teoretičara i povjesničara književnosti — ovdje upotreba perfekta ni u kojem slučaju ne znači da i dan-danas takvih mišljenja nema — koji su tu opozitnost ne samo isticali nego i, štoviše, kušali opredmetiti bilo teorijski, bilo praktički, na primjerima.

Tako, Barac, na primjer, dijalekatsko izražajno uklinjavanje u tkivo standardnog, službenog jezika promatra kao nedostatak svijesti o nacionalnom jedinstvu; kao uzrok i nesporazum u programu ostvarivanja »velikog narodnog cilja«, ili je, kaže se, upotreba dijalektalnog izražavanja moguća onda »kad književnici u govorima pojedinih krajeva traže mogućnosti da kažu ono što je u zajedničkom književnom jeziku nemoguće izreći«¹², što — *via facti* — znači da je riječ o rubnoj pojavi, koja se podvodi pod afektaciju ili, u najboljem slučaju, stilematiku.

Na račun fenomena »jezika nižeg ranga« (dijalekta/varijeteta) — kategorije neusustavljenosti, podređenosti i opće inferiornosti stalna su oznaka po Barcu, koji je — govoreći o »pitanjima književnog jezika« — rekao da je, na primjer, »kajkavsko (...) narječje za nekoliko stoljeća postajalo sve izgrađenijim, ali se do književnog jezika u punom smislu nije nikad razvilo. Ako je moglo poslužiti za kalendare, molitvenike, nešto poezije i pouke, pa i za drame, to još uvijek nije bilo dosta da bi se njime s punim uspjehom mogao poslužiti umjetnik ili učenjak i do kraja izreći svoje misli«¹³.

A notorna je činjenica — nadati se je da je i Barcu bila znana — da nema toga jezika s pomoću kojega se ne bi mogle izreći sveopće realije, jednostavne ili složene, kao što jednostavan ili složen možebitno bude ovaj ili onaj jezični sustav. A da ova Barčeva postulacija nema čvrsta uporišta, dokazom su — da li namjerno? — prešućena s njegove strane mnoga djela stručno-znanstvenoga karaktera.

Premda je Barac svoju osnovnu tezu često varirao, rijetko »skliznuvši« s terena konzervativizma i jezičnog ekskluzivizma, ipak je zapadao u vidljiva protuslovlja, pišući, na primjer, da »veličina umjetničkog djela stoji do toga, koliko je pjesnik duboko zahvatio u osnovna pitanja života, koliko je njegovo djelo u svim pojedinostima organsko, prožeto osnovnim doživljajem, i koliko je umjetnik za svoj doživljaj našao adekvatan izraz«¹⁴.

Premda je o istim problemima, ali žesćim konotacijama negoli Barac, probu-gario i Petravić, te nam se objeckije otkrivaju kao čisti anakronizam: »Poslije toliko vjekova borbe i nastojanja naših umnih i požrtvovnih pređa, osobito hrvatskih 'Ilira', koji pregnuše, da nam stvore zajednički književni jezik, kao što ga imaju svi kulturni narodi, i da nas usput ujedine i politički, oživljavanje pokrajinskih govora, pogotovo lokalnih, nema ni smisla ni opravdanja. Nema smisla, jer to znači raz-jedinjavati našu danas jedinstvenu hrvatsku književnost, i oni, koji to čine, samo smetaju hrvatsku književnu cjelinu«¹⁵.

¹² Antun Barac, Književnost Istre i Hrvatskog primorja, »Matica hrvatska«, Rijeka—Zagreb 1968, str. 29—34.

¹³ Antun Barac, Književnost ilirizma. VII poglavlje, Pitanja književnog jezika, JAZU, Zagreb 1954.

¹⁴ Antun Barac, Dijalekt u književnosti (Uz antologiju nove čakavske lirike), »Mladost«, Zagreb 1934, br. 4, XIII/1934—1935. Cit. Književnost Istre i Hrvatskog primorja, MH, Zagreb—Rijeka 1968, str. 30.

¹⁵ Ante Petravić, Pjesništvo u lokalnim govorima, »Obzor«, Zagreb, 26. V 1937.

Ipak je Petravić, zajedno s Deanovićem, prvi unio »kajkavske stihove Tomislava Prpića i Dragutina Domjanića« u antologiju »Jugoslavenska lirika« (Split, 1922).

Nisu rijetki ni upiti što dolaze s pozicije prejudicirana gledišta o standardu kao književnom jeziku, umjesto da govore o jeziku književnosti, ma bio taj jezik i supstandardan: »Prije svega: može li dijalektalna poezija biti ravnopravna poeziji na književnom jeziku? Je li ona, ako je dijalektalna, u isto vrijeme i lokalna ili ima, da tako kažem, općenarodni karakter? Je li prevodiva ili nije?«¹⁶

Moramo priznati: suviše dilema, i književnoteorijskih i sociokulturnih, a pravih odgovora onaj koji se pita ne nalazi. Gotovo je nevjerojatna i pomisao da se što takva — imajući na pameti već afirmativne ocjene izrečene na osnovi književno-umjetničkih prosudbi kajkavskih, i ne samo kajkavskih, djela, na primjer Krležinih »Balada Petrice Kcrempuha« — moglo očekivati?

U to vrijeme, a riječ je o šezdesetim godinama, točnije — o »Panorami hrvatske književnosti XX stoljeća« (Zagreb, 1965), i kajkavska i čakavska poezija ne samo da su se potpuno afirmirale istaknutim književno-estetskim vrijednostima nego se i integracijski proces u matični tok hrvatske književnosti praktički, djelom, iskristalizirao kao sasvim probirljiv i kritičkom sudu podložan zaokruženi poetski konspekt.

To stoga što se baš tim integracijskim konspektima, fenomena kajkavskoga i čakavskoga, ta jedinstvenost djelotvorno iskazuje, te biva dokazom da jezik književni i jezik književnosti nisu usuprotne kategorije u području umjetnosti riječi, nego — baš naprotiv — međusobno prožimanje korelacijskih estetskih vrijednosti. Riječju — različnost izraza i različnost tematsko-estetskih preokupacija u međusobnu prepletaju tvori jedinstvenu, novu i višu, vrijednost.

O toj cijeloj, i kajkavskoj i čakavskoj, fenomenologiji umjetričkog izraza razuju se tako do dana današnjega mnogi metodološki pristupi.

S jedne se strane problemu prilazi kao, uopće, fenomenu zavičajno-dijalektalne idiomatike, prijé svega dakle s gledišta uporabe ili dijalektalnih jezičnih sredstava ili organskih idioma u funkciji jezika književnosti.

S druge se pak strane problemu prilazi s pozicija književnopovijesnih — uspostavom relacijskih tokova u integriranosti naše književnosti.

Tako se kritičko-teorijska metodologija razaznaje različitim pristupima ovom problemu, pa imamo »regionalističku, dijalektalnu, folklornu, komparativnu ili teoriju odraza i srodnosti, jezičnog otpora, jezično-zavičajnog povratka i ishodišta, avangardističku, psihološko-filozofsku, separatističku, integralističku i povijesno-sociološku«¹⁷.

Atribucija se regionalističkog kritičko-teorijskog pristupa veže tako uz, uglavnom, pojmovlje regionalnih objekcija unutar hrvatske književnosti i pojavu hrvatskog pjesništva na početku stoljeća, kad su se u njegovu iskazu i motivici, pa i u jeziku samom, baš takve objekcije mogle pronaći, što govori da su se takvima i objektivno mogle iz toga izderivirati.

Nije takav pristup bio nikakva novina unutar povijesti hrvatske književnosti, jer su se tom atribucijom obilježavale i cijele književne epohe, kao što je na primjer bio slučaj s realizmom.

¹⁶ Nikola Milićević, Panorama hrvatske književnosti XX stoljeća, »Stvarnost«, Zagreb 1965, str. 326.

¹⁷ Joža Skok, Kajkavski kontekst hrvatske književnosti, »Zrinski«, Čakovec 1985, str. 182 i 183.

Uopće, takvim se pristupom željelo ukazati na izrazitiju prisutnost tematskog i jezičnog vezivanja uz određeno razdoblje i — podneblje, ambijent.

Ali se počesto to obilježje pretpostavljalo i inače razvijenom tzv. regionalističkom pokretu s inicijacijom pojave »Hrvatske mlade lirike« iz 1914. godine i njezinom izrazitom vitalnosti oko 1920, premda su to dvije stvari.

Baveći se i inače pojmom regionalizma u hrvatskoj književnosti, Barac ga problematizira mišlju da »ono što književnost čini ili nacionalnom ili regionalističkom u dobrome smislu, nije u tome, što njezini pisci upotrebljavaju dijalekat nekoga kraja ili prikazuju samo njegove specifične oblike, nego u tome što su znali dio našega općeno čovječanskoga osjetiti i u pojavama, koje se zbivaju samo u nekoj zemlji ili kraju«¹⁸.

Šteta što se pojam regionalizma vezao uz onaj uzak prospekt tematike seljačkoga života, »dok su urbani motivi, atmosfere i likovi građansko-intelektualnog ili malograđanskog sloja smatrani općenacionalnim, a preko toga i univerzalnim književnim kategorijama«¹⁹.

A kad se pak radilo o velikanima naše književnosti, o — na primjer — Matošu ili Krleži, onda se takva opstrukcija nije primjenjivala, hoteci zapravo naglasiti: ili da takve regionalističke konotacije u njihovu djelu naprosto nema ili da se, ako je već ima, podvodi pod šire, općenacionalne okvire.

Njihovo nam djelo međutim skreće pažnju na ozbiljnost problema, to više što kritički otvara cijelu pojavnost na sasvim drugi kolosijek: na pitanja jesu li ili uopće nisu »regionalna obilježja konkretnih ostvarenja (...) zaprekom široj estetskoj komunikaciji pod pretpostavkom da se pomoću njih osjete i izraze neki opći problemi, ljudska stanja i ideje«²⁰.

To bi uglavnom bilo moguće podvesti pod Barčevu misao o regionalnom i regionalizmu koji »ne zavisi samo od materijala, što ga iznose, ni od narječja kojim pišu, nego od toga da li su znali (misli se: pisci — primj. I. K.) shvatiti i izraziti dušu kraja u njezinim najdubljim i najintimnijim ganućima«²¹.

Kad bismo decidirano rekli da zavičajno idiomsko pjesništvo nema ama baš nikakve veze s regionalnom obojenosti, zapali bismo u plitki simplifizizam. No to stalno upozoravanje na regionalizam kao na nešto što bi tom pjesništvu moglo biti inherentno, značilo bi istodobno iskonstruirano izvođenje negativnih, nekreativnih obilježja.

Često se ni terminološki ne razgraničuju kategorije regionalnoga i regionalističkoga, bez obzira na to što se uz drugo veže pejoracija. Distinkcije su nužne, ali je pitanje mogu li se, povijesno tako uvedene, oljuštiti od negativnih konotacija spram prve i druge kategorije.

Takve negativne konotacije Bruno Popović veže uz »formule regionalističke literature« koja »prikazuje čovjeka isključivo u određenim okolnostima sredine, mjesta i vremena, opterećenog uz to još i određenim atavističkim determinizmima

¹⁸ Antun Barac, Regionalizam u književnosti, »Hrvatsko kolo«, Zagreb, XVI/1936. Cit. Barac, Književnost Istre i Hrvatskog primorja, Zagreb—Rijeka, 1968, str. 35—36.

¹⁹ Joža Skok, *ibid.*, str. 184.

²⁰ Joža Skok, *ibid.*, str. 184.

²¹ Antun Barac, *ibid.*, str. 36.

krvi i fatuma, svodeći ljudsko biće, i kao nesvodljivo biće slobode, bez ostatka na te svoje, najzad sasvim vulgarno naturalističke i determinističke motivacije²².

Čudno ili ne, govoreći o sasvim drugom interesu proučavanja, naime izravni- jega upućivanja na autora, a riječ je o Domjanićevoj strukturi stiha, Marin Franičević se pita nije li njegovoj, Domjanićevoj daktilsko-trohejskoj tonskoj izrazitosti u jedanaestercu zapravo »kumovala i njegova 'kajkavska kob'«²³, čime se, čini se, i prva i druga zamjedba još većma problematiziraju.

Replicirajući na sasvim određene kritičke zamjedbe o regionalnom i regiona- lističkom u sklopu dijalektalne književnosti, Franičević se, na drugom mjestu, gotovo pošalicom reagirajući na to, s pravom usredotočio na glavno pitanje, rekavši da »jezični regionalizam za neke književne historičare i kritičare postaje i književ- nim regionalizmom, mada je posve jasno da veći dio danas već klasične dijalektalne književnosti prelazi okvire regionalne književnosti«, jer »regionalno može biti i nešto što je ispisano književnim jezikom«²⁴.

Kao što rekosmo, pojam se regionalnoga ne može izuzeti iz tzv. regionalističkoga pokreta kad su matoševci kult forme i zavičajnosti uzdigli do zahtjevnosti dostiza- vanja estetskog ideala ljepote i sklada, s regionalnim obilježjem kao glavnim sloga- nom toga zahtjeva. Tako, uz Wiesnera, kao izrazit protagonist toga pokreta, pozna- tog još i pod nazivom gričko-sutlanski, Tomislav Prpić kaže: »Životnu snagu našeg književnog regionalizma zasvjedočio je knjižarski uspjeh Domjanićevih kajkavskih knjiga i među nekajkavcima, a naslućivanja 'Gričana' ostvarila su se u novokajkav- skoj i novočakavskoj književnoj produkciji naših dana«²⁵.

Činjenica jest da se Domjanićeva kajkavska poezija popularnošću »nadvila« nad mnoge druge onodobne poetske iskaze, ali je Domjanić kao teoretska potpora i primjer neadekvatna i — nesretno odabrana. Prvo, Domjanićeva se zbirka kajkav- ske poezije pojavila već 1917. kad se gričansko-sutlanski regionalizam umjetničko- -programskim zahtjevima tek počeo ozbiljnije uobličavati, tako da se u najboljem slučaju može govoriti o stanovitom paralelizmu motivsko-estetskih, formalnih programskih obilježja, i drugo, Domjanićevi — kao i Nazorovi čakavski, na drugoi strani — stihovi najboljim svojim ostvarenjima nadržavaju takve okvire.

Bilo bi doduše pogrešno reći da između Domjanićeve kajkavske poezije i gričko-sutlanskog programa i kruga nema ama baš nikakve veze. Ali se ta veza danas postulira iz sličnosti a ne istosti realizacije. Prije svega tu se misli na jezično- -tematske bliskosti — a bliskosti ne isključuju i neke različenosti — i obostranu sklonost impresiji, pejzažu: »Oživljavanje kajkavštine, poetizacija domaćeg kraja i patrijarhalnog života, traženje specifičnih lokalnih draži i pejzažne svježine s pomoću kajkavštine i muzike jezika, poštivanje harmonije, intimnosti, tradicije, starine, sve je to, uz ostalo, kod Domjanića blizu impresionizmu, blizu pjesnicima 'Griča' koji su se odlikovali isticanjem upravo tih strana života«²⁶.

Ono što je važno pritom primijetiti jest: kajkavsko se pjesništvo u odnosu na regionalni ili regionalistički kritički pristup pokazivalo i dokazivalo samobitnim

²² Bruno Popović, Regionalno u književnosti, »Forum«, Zagreb, 7—8, str. 69.

²³ Marin Franičević, Rasprave o stihu, »Čakavski sabor«, Split 1979, str. 174.

²⁴ Marin Franičević, Čakavska poezija kao književni i dijalektalno-književni izraz, »Dometi«, god. 3, 9/1970.

²⁵ Tomislav Prpić, Književni regionalizam u Hrvata, Zagreb 1936.

²⁶ Šime Vučetić, Hrvatska književnost 1914—1941, »Lykos«, Zagreb 1960, str. 55.

kreativnim impulsima, narav kojih otvara šire estetske, pa i sociološke, vidike, pogotovo onoga profila koji nadržava idilično-pastoralni lokalni ugođaj i pogled.

Kako je regionalni pokret svoju programsko-poetsku zahtjevnost bazirao na općem poštivanju regionalnog kolorita, tako je dijalektalni pristup fenomenu kajkavskoga pjesništva za polazište tom fenomenu uzimao sa starom dijalektološkom tezom: piše se na dijalektima i treba se pisati zato da se sačuva, »konzervira« njegov položaj pred drugim idiomima.

Tom pristupu kao nije važna umjetnička poruka, nego obzirnost povijesti dijalektologije. Ali — bilo bi to suviše površinsko zamjećivanje cijelog problema. Kad se »konzervatorskoj« zadaći dodaju razmišljanja da se intima, domaći krajolik, s mijenama životnim, najbolje pak mogu izraziti dijalektom kao izrazom »intime vezane uz izvorne prostore biološke i duhovne egzistencije«²⁷, onda se teorija iz početne, rubne zahtjevnosti preobraća u utemeljenu psihološko-sociološku relaciju iskaza. A to onda znači da je osnovna teorijska postavka bila »težnja za artističko-izražajnom afirmacijom nestandardnih narječja, za ispitivanjem i provjerom njihove izražajne funkcije i mogućnosti, za pretvaranjem lokalnog idioma u pjesnički jezik«²⁸.

Folklorni je pak pristup — za razliku od dijalektalne teorije koja je poetski iskaz promišljala kao dvojakost: lingvistički izbor s jedne strane, a s druge kao kreativnu upotrebljivost u tom izboru, s preferiranjem prvoga — tražio u kreativnom poetskom činu snopove folklornih obilježja vezanih uz određene krajeve, iskazujući se dijelom kao oporba poetici na standardu. No nisu svi pobornici te teorije skloni folklorna obilježja promatrati kroz uzak, strogo regionalan okvir, jer bi takvo poimanje u pristupu značilo uspostavu veze s folklornom tradicijom i možebitno njezinu restauraciju te u mnogočemu sužavanje motivsko-tematskog repertoara, nego su širim obasezanjem sociološko-filozofsko-etnografskih snopova u društvenom kontekstu i kontekstu same umjetnine tražili izraz umjetničke vrijednosti.

Komparativistička teorija ili teorija odraza polazi od spoznaje da sličnih pojava na organskim idiomima ima i u svjetskoj književnosti pa da su one mogle utjecati i na naše književnosne prilike. U tom smislu — genetske, tipološke i društveno-političke srodnosti i sličnosti — da je na našu pojavu najviše utjecala istovjetna francuska, njemačka i talijanska pojava. Premda se radi o drukčijem statusu te književne pojave u stranim književnostima, konačno — svaka ima svoje specifičnosti, uvjete pojavljivanja i opravdanosti, sama pojavnost ima odraza i na pojavljivanje takve književnosti, rubne, sublitarne, i kod nas — prije svega izgrađenim vezama s njemačkom i francuskom književnosti.

U tom sklopu često se podvlačilo značenje provansalske književnosti (Mistral), njezina pokreta felibara, ali se tu radi o sasvim zaokruženu književnom programu i intencijama samostalne književnosti: »Felibriž je kasni odjek evropskog romantizma, plod romantične ljubavi za lokalni kolorit, narodnu poeziju i folklor uopće«²⁹.

Za razliku od naših organskih idioma, kajkavskoga i čakavskoga, jezični pokret provansalskih felibara nije bio samo književnoestetski nego je programsko-mani-

²⁷ Joža Skok, *ibid.*, str. 190.

²⁸ Joža Skok, *ibid.*, str. 190 i 191.

²⁹ Ivo Hergešić, *Uz Domjaničeve prijevode provansalske lirike, Popevke z provansalskoga*, Zagreb 1933, »Hrvatska prosvjeta« (pretisak), str. 1.

festnom djelatnosti imao i zadaću buđenja nacionalne kulture. U našim prilikama takva zahtjeva nije bilo — ni kajkavska, ni čakavska književnost nisu pokazivale takvu programsku intencionalnost, nego su, baš naprotiv, nastojale svojom pojav-
nosti istaknuti značenje tronarječnog književnog jedinstva međusobnim obogaćiva-
njem.

Da su naši i kulturni i književni poslenici znali za te pojave u svjetskoj književ-
nosti — nema spora. Jedan je od njih i Domjanić, koji je na kajkavski »preveo«
»Popevke z provansalskoga« 1933.

Neke sličnosti hrvatskih zavičajnih idioma i dijela talijanske književnosti vidi,
na primjer, Frangeš, naglašavajući pritom težnju za općim jezičnim jedinstvom
kroz kvalitativne razlikovne jezične senzacije a ne narušavanje toga jedinstva ili
oporbu.

Teorija otpora nesavršenosti i knjiškosti standarda imala je znatnog odraza
na konstituiranje ozbiljnih kritičkih opservacija spram pojave književnosti i na
organskim idiomima, nastojeći pokazati i dokazati njenu uvjetovanost nesavršenošću
standarda, njegovom leksičko-sintaktičkom i estetsko-motivskom izlisanosti te stan-
novitom iscrpljenosti, pa je pojava umjetničkoga stvaralaštva na idiomima izvan
službena jezika ujedno i osvježanje i obogaćivanje izvornim jezičnim vrijednostima
u kreativnu zahvatu.

To je već zarana uočio i Nazor: »Hrvatski (...) lirici (...) izrazuju se u tuđem,
i prečesto naučenu (štokavskom) narječju, a ono nije literarno još uvijek dovoljno
izrađeno. Sastavljaju se — već zato — i nadalje stihovi gotovo istih riječi, fraza,
ritama, jer čak i štokavci rijetko kada što novo donose u stihu i prozi. I nastaje
neki štokavski književni ili, točnije rečeno knjiški žargon, koji zna samo kočiti i
sebe i ono čega se hvata. Pjesnici čakavci i kajkavci sve to instinktivno osjećaju i,
željni da dadu iz sebe iskonsko i neposredno, počinju se buniti, utječu se svome
narječju«³⁰.

Među mnogima koji su se time bavili (Frangeš, Brozović, etc.), treba izdvojiti
mišljenje Bratulićevo, prema kojem je »nefleksibilnost jezika koja se kao norma
pisanja (dobrog pisanja) uzakonila početkom našega stoljeća vjerojatno utjecala
na to da su književnici pokušali (...) izraziti neke teme ili prozodijske oblike koji
se u standardnom jeziku nisu dali adekvatno izraziti«³¹.

Ali — što je bitno — »opredjeljenje za lokalni idiom imalo je svoje izražajno,
psihološko i emotivno opravdanje«³².

Upravo se na tim premisama gradi i Flakerova teorija otpora s funkcijom dija-
lektu u osporavanju svekolikih struktura standardnoga jezika, jer je »osporavanje
literarnosti modernog pjesništva jedna od najmenja kajkavske i čakavske poezije«³³.

Stoga pravi smisao idiomatske pojavnosti vidi Flaker u činjenici što dijalekat
»izražava odanost narodnom zavičaju ili se svojom dijalektalnom grimasom gro-
teskno ceri na rubu jezičnog standarda i strukturirana društva, uvijek ga ponovno
osporavajući svojom zajedljivom pučkom gestom«³⁴. (potcr. I. K.).

³⁰ Vladimir Nazor, »Novo trojstvo«. Na vrhu jezika i pera (1932—1942), Zagreb 1942.

³¹ Josip Bratulić, Rasprava na 4. saboru čakavskog pjesništva, »Dometi«, 3—4/1972.

³² Joža Skok, *ibid.*, str. 202.

³³ Aleksandar Flaker, Dijalekt kao osporavanje, »Dometi«, 3—4/1972.

³⁴ Aleksandar Flaker, *ibid.*

Teorija jezičnog i zavičajnog povratka aplicira preko uspostavljanja izravnog i izvornog, gotovo mitskog odnosa prema determinantama zavičaja, njegovoj ponovno shvaćenoj izvornoj vrijednosti, zavičajnosti kao načinu prepoznavanja »doživljenosti« jezikom, njegovom umjetničkom transpozicijom.

Ali taj zavičaj nije shvaćen kao samobitna sebidovoljna spoznaja o nužnosti povratka jezičnim, etičkim ili širim sociovrijednostima, nego kreativno proširivanje tokova ljudskih sudbina umjetnošću riječi — novim »starim« jezikom.

Ta se dakle lepeza, uopće ljudskoga povratka izvorištima i spoznaje kroz »vraćanje jezičnom prazvoru, svom vlastitom jeziku, njegovo podizanje na razinu književnog jezika, na razinu jezika umjetnosti, to je (...) moglo značiti poetsko poniranje u vlastite sudbine, sudbine pojedinaca i naroda istodobno, za povratak samima sebi, značilo je to, (...) omogućiti idealno povezivanje u jednu cjelinu sadržaja i forme, izbjegavanje šablone i nametnutih poetika, otimanje zagrljaju tradicionalnih i već iscrpljenih poetskih tema.«³⁵

Avangardistički se pristup pojavi organskih idioma u umjetničkom oblikovanju javio kao stanovit odgovor na prigovor da je povratak jezičnoj autoktonosti zapravo proizvod konzervatizma i jezičnog zastarjelog ekskluzivizma. Ipak, nastojalo se izreći mišljenje da se ni o kakvu jezičnom konzervativizmu ne radi, nego se, štoviše, ispod tradicionalne formalne strane umjetničkog iskaza zamjećuje upravo izrazita motivsko-idejna avangardnost. Tu se dakle podvlači društveno-estetska funkcija organskog idioma i smješta u integralan pano hrvatske avangardne književnosti u vrijeme kad »cjelokopnu hrvatsku dijalektalnu poeziju tridesetih godina valja promatrati u sklopu evropskoga književnoga strujanja od avangarde prema realističkim tradicijama i novom autentizmu«³⁶.

Dakle, »u razdoblju između dva rata poezija novoga izraza javila (se) kao preativna koncepcija na najprogresivnijoj idejnoj liniji i na najhumanijem potezu kovijesnih aspiracija naroda«³⁷.

Psihološko-filozofski pristup traži uporišta razmišljanja u impostaciji »zavičajne duše«, u onom što dopušta analiza kajkavskog i čakavskog pjesništva pokazuje da ono doista »manifestira specifičan kajkavski i čakavski senzibilitet, individualnu psihologiju i autentičnu filozofiju kajkavskog i čakavskog čovjeka iz čega i proizlazi jezično-estetska uvjerljivost toga pjesništva«³⁸.

Bilo da u slojevitosti toga pjesništva ukazuje na njegov »ontički dublji sadržaj«³⁹, bilo da se »određena metafizička (znači, u biti, filozofska, — primj. I. K.) iskustva (...) pojavljuju u kajkavskoj (dakle — i u čakavskoj!, primj. I. K.) lirici možda čak i izrazitije no što je slučaj u štokavskoj«⁴⁰ — to je pjesništvo u »korijenima, tradiciji i porijeklu otkrivalo sve ono što tog čovjeka veže uz biološko i duhovno nasljeđe, što se kao relikat prošlosti odrazuje na njegovu suvremenu biću okruženu vremenom i prilikama u kojima živi i djeluje«⁴¹.

³⁵ Miroslav Šicel, *Suvremena kajkavska književnost*, »Dometi«, 8/1971.

³⁶ Aleksandar Flaker, *ibid.*

³⁷ Zvane Črnja, *Hrvatsko pjesništvo novog izraza*, »Forum«, 12/1977.

³⁸ Joža Skok, *ibid.*, str. 209.

³⁹ Šime Vučetić, *O čakavskoj poeziji*, »Dometi«, 8/1971.

⁴⁰ Milivoj Solar, *Kajkavsko pjesništvo Frana Galovića*, u: *Smrt Sancha Panze*, »Matica hrvatska«, Zagreb 1981, str. 124.

⁴¹ Joža Skok, *ibid.*, str. 210.

Pobornici i pristalice separatističke i integralističke teorije vidjeli su u dijaspori organskoga kreativnog zamaha opasnost za jedinstvo kodificiranog, službenog jezika, upravo narušavanje njegove opisnosti i propisnosti, zabačivanje norme, a nadasve — po takvim postavkama — separatističku ideju. U tom se smislu neuočavanje bogaćenja i osvježavanja cjelokupnoga organizma hrvatske književnosti željelo separatističkom teorijom ukazati ne samo na mogućnost nego i stvarnu restauracijsku nakanu prijašnjega stanja, onoga što je kao književni jezik vrijedio do realizacije ilirske ideje.

»Integralisti« pak tvrde da »dijalektalna poezija nije plod nikakva separatizma ili kakve posebne ideologije, ona je jednostavno najadekvatnije rješenje stanovitog poetskog materijala, rješenje kao i svako drugo⁴², te prema tome znači popunu bijele plohe u poimanju integralnosti i cjelovitosti moderne hrvatske književnosti.

Govoriti dakle o kajkavskom zavičajnom ili idiomskom pjesništvu kao goloj povijesnoj činjenici, što ono u dijakronijskom slijedu faktički jest, čini se danas pomalo anakronizmom. Kao prilog tomu idu i već apostrofirana teorijska približavanja terećenom fenomenu sa željom problemskoga zaokruživanja i razjašnjavanja.

Bez obzira na to koliko mi replicirali teorijska razglabanja, utočnjavajući njegovu genezu objašnjenjem u nedostatku podrške književnom jeziku bez centra nacionalnog života, u nedostatku jedinstvene kulture, u žilavosti i oporbi tradicijskog psihološko-sociokulturnog organona, u »nesavršenosti« konsolidiranja moderne nacije, itd. — njegov se status ne može osmotriti ni kritički obrazložiti bez odluka iz sfere društveno-političkog konteksta. A programsko-manifestne odluke kao proizvod određenoga društveno-političkog konteksta — onoga s trećega desetljeća 19. stoljeća — faktografski hladno kazuju način i kulturološku intenciju: odreći se narodnog jezičnog identiteta nauštrb dobivanja »drugog jezika«. To znači da »nema književnog jezika bez politike. Višestruko je on vezan s njome. Njegovo stvaranje, posebno biranje dijalekta kao njegove osnovice, jest politički čin. Njegovo je normiranje prvenstveno politički čin. Utvrđivanje njegova imena jest prvenstveno politički čin«⁴³.

Sagledavajući stvaralaštvo na organskom idiomu, konkretno na kajkavskom narječnom ili »kultiviranom« jeziku, dolazimo do neprijeporna zaključka da je riječ, u lingvističkom, komunikacijskom i intencionalno kreativnom smislu o jeziku, ali o jeziku koji nema ili kojem nije određena kodeksna oznaka, oznaka jezične normativnosti.

Upravo na temelju takva spoznavanja njegova statusa i položaja unutar cjelokupne hrvatske književnosti moguća su, netom spomenuta, različna teorijska promišljanja, ponekad anakrona, ponekad smiona, nikad međutim dekretna i s tezom isključivosti. Jer — da jest tako — značilo bi to negaciju integralnog — i štokavskog, i kajkavskog, i čakavskog — kreativnog potencijala.

Stoga, načelno, problematiziranje fenomena umjetnosti riječi na nestandardnim/varijetetnim jezičnim iskazima ni u kojem slučaju ne pretpostavlja negaciju na standardnom jeziku, nego ističe zajedničku kreativnu afirmaciju.

⁴² Dalibor Brozović, Čakavska lirika Pere Ljubića, u: Izabrani stihovi, Split 1957.

⁴³ Josip Silić, Poštovali smo zajedničko i posebno, u: Sedam dana — Panorama subotom, »Vjesnik«, 6. 12. 1986, str. 7.

ZUSAMMENFASSUNG

KAJKAVISCHES IDIOMATIK, KRITISCHE BETRACHTUNGEN

In diesem Artikel wird über die Abgrenzung der folgenden gesprochen: a) die Standardsprache/Standard — Substandardsprache/Nichtstandard/Varijante usw., und b) verschiedene literarisch-theoretische Methodologien zu den Betrachtungen dieses Problems im Gesichtskreis der kroatischen kajkavischen (poetischen) Idiomatik.